

Лариса Король,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка

МІЖКУЛЬТУРНІ АКЦЕНТИ БІОГРАФІЧНОЇ САМОРЕФЛЕКСІЇ **ПЕРЕКЛАДАЧА ІВАНА БАБИЧА**

Біографічна інформація слугує винятково цінним джерелом для сучасних досліджень, уможливаючи глибокий аналіз і життєвого шляху, і світоглядних ідей видатних постатей свого часу.

На особливу увагу заслуговує інформація, репрезентована крізь оптику саморефлексії, – усвідомленого динамічного споглядання та аналізу досвіду, що допомагає зрозуміти своє еґо та сприйняти свою діяльність [5, с. 2]. У справі літературного іноземномовного перекладу своєрідним об'єктом такого аналізу постає діяльність митця, спрямована на комунікацію між національними культурами.

Особистий наративний текст («інформація від особистості») відрізняється від біографічної інформації «про особистість» такими специфічними ознаками, як достовірність, фактологічна насиченість, нюансованість, емоційне відтворення тяглості подій тощо. Саме тому перший із цих субжанрів доцільно розглядати з позицій біографічної саморефлексії.

Зазначимо, що член Спілки письменників України, педагог, лінгвіст-поліглот Іван Бабич, справедливо уналежнений до української школи літературного перекладу (С. Алексеєнко, В. Мирний, Я. Кравець, Л. Черчата й інші), залишив по собі небагато інформації означеного штибу.

Покликаючись на Дж. Брунера, який привернув увагу до оповідального автобіографічного наративу як форми втілення культурного досвіду [4], можемо констатувати, що автобіографія з «Особової справи старшого викладача кафедри іноземних мов Полтавського державного педагогічного інституту

імені В. Г. Короленка Бабича Івана Трохимовича» приковує увагу до конкретних біографічних фактів, як-от: місце народження (м. Осер, Франція), закордонні заклади, в яких майбутній літератор отримав освіту, переїзд родини в Україну. Тут пошук словолюбом середовища самореалізації зупинився на педагогічній діяльності, а згодом, завдяки особливому ставленню І. Бабича до двох мов (французької та української), – на літературному поприщі [3, с. 36].

Принагідно зауважимо, що низку біографічних фактів, які розгортають панораму розуміння персоналії митця-речника української та французької культур, інтерпретують спомини родичів, знайомих, колег, колишніх вихованців, проте спогадовий дискурс, як правило, потрактовує розмисли так, як їх сприймає або прагне донести спогадовець.

Власне автобіографічний наратив ліг в основу розлогого інтерв'ю кореспондентки Т. Даниско з І. Бабичем, оприлюдненого 1988 року в лютневому числі крайової газети «Зоря Полтавщини» [1].

З публікації, зокрема, довідуємося про бабичівський алгоритм перекладу: «Починаю з ознайомлення з творчістю письменника, книгу якого перекладатиму. Стараюсь прочитати якомога більше літературознавчих критичних статей, адже для перекладача важливо не просто глибоко знати текст першотвору й намагатися якнайточніше відтворити його. Треба знати і розуміти підтекст...» [1]. Як бачимо, переклад переміщується в широкий діапазон знань: «не просто в іншу мовну систему, але і в іншу культуру» [2, с. 177].

На продовження цієї думки відзначимо, що важлива подробиця розуміння іншої культури, медіатором якої І. Бабич уважав перекладача, – це не просто робота із словом, а вимогливість до лексикографічних джерел, якими користується перекладач. Зацитуємо: «Якщо відверто, я не дуже люблю французько-російський словник Щерби, він недосконалий, не враховано відтінків слова, немає фразеологічних одиниць. Говорили, що незабаром має вийти друком російсько-французький словник під редагуванням Барановської, але щось про нього досі не чути. Люблю французький тлумачний словник Робера, французькі синонімічні, аналогічні словники. Аналогічні словники –

потрібна річ! Словниковий ряд там підбирається за аналогією. Наприклад, після слова «бджола» стоять: «мед», «вулики», «трутень», «пасічник», «медозбір» тощо. Це пробуджує образність мислення» [3].

«А українські реалії – як зробити їх доступними, зрозумілими французькому читачеві?», – ставить собі питання митець, пригадуючи, що напружена робота наодинці з текстом тривала місяцями. «...Поставивши останню крапку, відчув велике полегшення. Немов гора звалилася з плечей. Але це скороминуще почуття. ... Потім я повіз переклад у видавництво. Потім робота над зауваженнями редактора. Тоді переклад рецензує зовнішній редактор (французький). Набір, вичитування гранок, знову правка... У гранках бачиш все свіжим оком, бо за цей час уже з'явилося деяке відчуження від тексту. Та що говорити, недосконалі місця бачиш і в уже виданій книжці, й цього не можна позбутися» [1].

Оскільки перекладацькі принципи І. Бабича виформовувались у період ідеологічних табу, загрози репресій з боку влади, йому бракувало майданчика ділових контактів. «Не можу згадати за останні роки жодної наради чи семінару, присвячених проблемам художнього перекладу. Нас у республіці осіб п'ять тих, хто перекладає з української на французьку, кожен вариться у власнім соку», – з болем писав майстер [1].

Справляється враження, що за браком плідного діалогу з іншими українськими письменниками-перекладачами, Іван Трохимович скеровував себе на внутрішню бесіду із франкомовним читачем. Він зізнався, що волів би вдосконалювати такий міжкультурний діалог, працюючи з творами одного письменника, адже монопереклад поглиблює «творче проникнення в інтерпретований текст, а значить – з'являються творчі знахідки, живомовна інтонація, розгадуються нерозгадані місця» [1].

У цих висловлюваннях якраз і віднаходимо ключ до розуміння того, що художній переклад заглиблений у взаємодію культур. Він охоплює національний колорит, символіку, традиції, бо ж «перекладається не лише текст, але й культурно-історичні його контексти» [1]. На практиці, із жалем констатував Іван

Трохимович, моноперекладачів мало. Доводиться працювати з тим, що пропонує видавництво, а це 2–3 автори [1].

Наведені саморефлексійні судження вмотивовувалися не лише бажанням І. Бабича реалізувати себе, розкрити свої філологічні здібності, а й прагненням наблизити до Франції українське художнє слово, вірою в можливості самобутньої української культури, яка різножанровим набутком В. Винниченка, П. Загребельного, Г. Квітки-Основ'яненка, В. Нестайка, І. Франка, Ю. Щербака, багатьох інших представників красного письменства долала горезвісні бар'єри радянщини.

Рясний творчий доробок І. Бабича зумовлює висновок про міжкультурне посередництво перекладача навіть у непрості часи, коли носії рецепції опинялися по різні боки «залізної завіси». Особисті нарративні тексти майстра слова й нині слугують цінним джерелом, яке інтерпретує історичну реальність шляхом самоосмислення тих чи тих модусів буття. Біографічна саморефлексія, таким чином, по-новому розкриває властиве людині прагнення до реалізації й удосконалення свого творчого потенціалу, до відшукування прихованих можливостей, зокрема й у літературному перекладанні як міжкультурній взаємодії автора (перекладача) з читацькою аудиторією.

Джерела та література

1. Бабич І. Т. Про текст, підтекст і пошуки влучного слова. *Зоря Полтавщини*. 1988, 28 лют. № 14. С. 3.
2. Іваненко К. В. Специфіка перекладу художнього тексту. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету. Філологія, педагогіка, психологія*. 2011. Вип. 22. С. 116–120.
3. Король Л. Л. Іван Бабич: нарис життя та літературної творчості. *Наукові ракурси* : зб. наук. пр. / упоряд. Л. Л. Король, Л. М. Черчата. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2018. С. 29–43.
4. Bruner J. Car la culture donne forme a l'esprit. Geneve : Edition Eshel, 1997. 172 p.
5. Fidelindo L., & Timothy Sh. Florence Nightingale: a Pioneer of Self-Reflection. *Nursing*. 2013. Vol. 43. Iss. 5. P. 1–3.